

تیمی ئابوورى حکومەتی عێراق و چاره سه رکردنی کیشەكان له گەل ھەریمی کوردستان

29-09-2020

نووسەرهەكان

ناوهەندی لیکۆلینەوەی روودداو

کورته : لیدوانەكانی ئەم دوابیھی عەلی عەلاوی وەزیری دارایی و ئابوورى عێراق ھیمای ئەوەن کە تا چ رادەیەک جیاوازی له روانگەی حکومەتی عێراق و ھەریمی کوردستان له بابەتە ئابوورییەكان، بەتاپیھەتی بابەتی نەوت و بودجەدا ھەیە.

عومه رئه حمه دا

لېدوانه کانی ئەم دوايىھى عەلى عەلاوى و ھزىرى دارايى و ئابوورى عىراق ھىمماي ئەوهەن كە تا چ رادەيەك جىاوازى لە روانگەي حکومەتى عىراق و ھەریمى كوردىستان لە باھەت ئابوورىيەكان، بەتاپەتى باھەتى نەوت و بودجەدا ھەيە.

عەلى عەلاوى لە وتارىكىدا لە ميانەي كۆنفرانسى "بەھىزىرىدىنى عىراق" كە لەرنيڭەي ئۇنلاينەوە كە رۆزى 22 ي ئەم مانگە بەرپۈھەجىوو، حکومەتى ھەریمى كوردىستان بە قاچاخېرىدىنى نەوت تۆماتباركردۇوو و گەلەپى لەوە كردووو كە بەرەدەوامىن ھەنارددەكىرىدىنى نەوتى ھەریمى كوردىستان بۇوەتە ھۆكىار بۇ ئەوهەي عىراق نەتوانىت بەرنيڭەوتى ئۆپىك پەلسەوە پاھەند بىت.

رېكىكەوتى ئۆپىك پەلس كە لە نىۋان 23 ولاتى بەرھەمھىنەرى نەوتى ئەندام لە رېكىخراوى ئۆپىك و دەرەھەن ئەو رېكىخراوه لە 2 سالى رابدووھە و اۋەرگەراوه و بەردەوام بە ناوهرۆكى جىاوازەوە نوپەكراوهە، تاپەتە بە جىڭىركىرىدىنى بازارى نەوت لەرپەكەي كەمكىرىدىنەوەي قەبارەي خستەنەروووي ئەو بەرھەمە ستراتژىيە، وەك ھەولىك بۇ رېكىريكتەن لە دابەزىنى زىاتى نەوت.

وتهكاني وھزىرى دارايى عىراق لەپۇرۇوهە مەترسیدارن كە نىيازى حکومەتى عىراق دەرەدەخەن كە دەيھەۋىت كەموكورتىيە دارايىھى كان و بن توانايى ئەو حکومەتە لە دابىنگىرىنى بودجە و مووجەي فەرمانبەرانى عىراق و ھەریمى كوردىستان لە چوارچىوھى بودجەي سالانەي عىراق، بخاتە ئەستۆي حکومەتى ھەریمى كوردىستان.

راستىيەكەي ئەوهەي كە ھەرچەندە عەلاوى يەكىكە لە ئابورىناسە ھەرە دىارەكاني عىراق و خاوهەن پىنگەيەكى نىۋەدەولەتىيە، لەكەل ئىحسان عەبدولجەبارى ھاواكارى لە وھزارەتى نەوت، پېشانىانداوە كە تا چ رادەيەك بەرامبەر بە گەيشتن بەرپەكەوتىكى جىڭر و درېزخایەن لەكەل ھەریمى كوردىستان بن مەيلن. چەندىنجار شاندى ھەریمى كوردىستان سەردانى بەھىدى كردووو و نىازپاکى بەرپرسانى حکومەتى ھەریمى كوردىستانى پېشانداوە، بەلام تائىستا ھېچ ئەنجامىنى كۆنكرىتى لىنەكەوتووھەوە.

بەشدارىي شاندى عىراقى بە سەرۆكايدەتى وھزىرى نەوت لە كۆبۈونەوەكەندا نواندىان، دەرىدەخەن كە لە دواي ھاتەنە سەرکارى حکومەتى مىستەفا كازمى، تاپەند وھزىرى نەوتى عىراق بە ئاسانى خۆي رادەستى ويستى ئەندامانى دىكەي ئۆپىك بە تاپەتە سعودىيە كردووو و، بېن ھېچ بەرگەرىيەك خۆيان بە كەمكىرىدىنەوەي رۆزآنە زياتر لە يەك ملىون بەرمىل نەوت پاھەندىكىرىدۇوو. ئەمە لە كاتىكىدايە كە حکومەتى پېشىۋوو عىراق و وھزىرى نەوتى رابردوو، توانىبىوويان لە چوارچىوھى رېكىكەوتى ئۆپىك كە لە كوتاپىيەكانى سالى 2018 دا كىرا، ئەنجامى باشتى وەربىگەن و خۆيان تەنبا بە كەمكىرىدىنەوەي رۆزآنە 240 ھەزار بەرمىل نەوتەوە پاھەند بىكەن.

دواي كۆبۈونەوەي مانگى چوارى ئەمسالى رېكىخراوى ئۆپىك، عىراق بە ئاسانى ئامادەيى خۆي پېشانداوە بە كەمكىرىدىنەوەي نزىكەي 7.25 ي بەرھەمھىھانى نەوتى خۆي. لە مانگى 4 ي ئەمسال بەرھەمھىنەنەن نەوتى عىراق 4.54 ملىون بەرمىل بۇو، بە پېيەش دەبوايھە عىراق لە ماوهەيەكى كورتدا، زياتر لە 1 ملىون بەرمىل لە بەرھەمھىنەنەن خۆي كەمبىكىدايەتەوە. ھەلبەت ھەرچەندەي جىبەجىنگىرنى رېكىكەوتەنەكە لەلايەن عىراقەوە رېكوبىپىك نەبووو، بەلام بەرپەكەي زۇر بۇوەتە ھۆكىاري كەمبۇونەوەي داھاتى نەوتى عىراق.

ھەر لەم چوارچىوھىيەدا و پېش ئەوهەي رېكىكەوتەنە نوئىيەكەي ئۆپىك جىنەجىن بىكىت، حکومەتى ھەریمى كوردىستان و وھزارەتى پېشىۋوو نەوتى عىراق لىنگەيىشتنى باشىان ھەبۇو بۇ جىنەجىن رېكىكەوتەنەكان. حکومەتى ھەریمى كوردىستان زياتر لە 50 ھەزار بەرمىل ھەنارددەنەوتى خۆي كەمكىرىدۇوو. دەتوانىن بلۇن ئەنەنەن پېش ئەوهەي حکومەتى عىراق رېكىكەوتى نوئى ئۆپىك جىنەجىنگىرات، ھەریمى كوردىستان بەرپەزەكى گۈنجاو ھەنارددەنەوتى خۆي كەمكىرىدۇوو. ئاسنى ھەنارددەكىرىدىنى نەوتى ھەریمى كوردىستان لە سەرەتاي ئەمسالدا كەيىشىنەن 490 ھەزار بەرمىل، بەلام حکومەتى ھەریمى كوردىستان ھەنارددەكىرىدىنى نەوتى خۆي لە چەند مانگى رابردوودا دابەزاندۇوو بۇ نزىكەي 420 تاوهەكىو 430 ھەزار بەرمىل لە رۆزىكىدا. ئەممەش بەن مانايە دىت كە حکومەتى ھەریمى كوردىستان بەرپەزەي زياتر لە ٪17، ھەنارددەنەوتى خۆي كەمكىرىدۇوو كە زياترە لەو رېزەيەي عىراق بەپىنى ئەوهە بەشە بودجەي ھەریمى كوردىستان كەنارىدا دانادوو.

ھەرچەندە ھېچكەت پېشىنى گۈنجاو ھەریمى كوردىستان لە بودجەي سالانەي عىراق نەداوە.

هەردوو وەزىرى ئىستىاي دارايى عىراق و وەزىرى نەوتى عىراق بە رادىيەكى زۆر تەكۈنۈكراتان، بەلام لىدۇانە كانيان لە دواي بۇون بە وەزىر لە كابينەت نۇي، دەرىدەخەن كە تا چ رادىيەك ناوهندگەران و چۆن بە چاوى نەته وەكە رايىيە و دەپوانە كىشەكانى نىۋان حکومەتى عىراق و حکومەتى ھەر يەمى كوردىستان.

له ماوهی دانووستاندنه کانی نیوان حکومه‌تی عێراق و حکومه‌تی فیدرالی عێراق له چەند سالی را برد وودا هەر کاتینک نزیکبۇونەوەیەک روویداوه و نیمچە ریککە و تننیک کراوه، له بندره تدا بهھۆی ئەوە نەبووە کە تیمی ئابووری حکومه‌تی عێراق ئیرادەیەکی جددیان بۆ چاره سه‌رکردنی کیشە کان هەبووە، بەلکو ئەو نزیکبۇونەوانە زیاتر له سه‌رەوەی خۆیان سه‌رچاوه‌یان گرنووە، به برباری سیاسی سه‌رکرده کانی هەر دوو لە بوون.

یه کیک له و بهره‌سته که ورانه‌ی که بووه‌ته هۆکار بو ئەوه‌ی ریککه‌وتتی درێژخایه‌نی نیوان حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان و حکومه‌تی عێراق سه‌رهنگریت، نه بونی یاسایه‌کی فیدرالیبیه بۆ په‌پیدانی سه‌رچاوه‌کانی وزه له هه‌ممو عێراقدا. شیوازی بەرپوھ‌بردنی کیلگه نه‌وتییه‌کان له چەند سالی رابردوددا له بنره‌تدا له هه‌ریمی کوردستان و عێراق زۆر جیاوازان و ئەوه‌ش واکردووه له رووی ته‌کنیکیه‌و هم کاره ئەسته‌م بیت. گرینه‌سته نه‌وتییه‌کانی هه‌ریمی کوردستان له چەشنی هاوبه‌شکردن بەرهه‌من که عێراق کاری پینانکات و ئاماده‌ش نیه شایسته داراییه‌کانی کۆمپانیا نه‌وتییه‌کان له هه‌ریمی کوردستان برات. ئەم بوجووه‌ته هۆکار که تیمی ته‌کنیکی و ئابووری دوو حکومه‌ت بیانوو به یه‌کبگرن و له دانووستاندنه‌کاندا بگەنە بنبهست. سه‌ره‌ای ئەوه‌ی که تیمی عێراقی وەک چۆن باسمان کرد له بنره‌تدا نایه‌ویت هه‌ریمی کوردستان له په‌پیدانی سه‌رچاوه‌کانی نه‌وت و گازی خویدا هیچ دەسەللتیکی هه‌بیت.

لە 6 سالى راپرداوودا كە كىشە دارايىيەكانى نىوان حكومەتى هەرىمى كوردستان و حكومەتى عىراق سەريان ھەلداوه، بەھەر راددەيەك تىمى ئابوورى حكومەتى فيدرالى سەربەخۇ و تەكىنۋەتلىك بۇ جارەسەركەن كىشە دارايىيەكان لەگەل حكومەتى ھەرىمى كوردستان. لەبەر ئەوە باشتىزە حكومەتى هەرىمى كوردستان زىكەوتىن لەگەل حكومەتى فيدرالى عىراق تەنبا وەك تاكتىك لەبەچاپىگۈزىت بۇ جارەسەركەنلىكى كورتدا، نەك ستراتييېتكى درىزىخاين. ستراتييېتكى درىزىخان تەنبا كەرانەوەي بۇ خود و بەھىز كەنەن بەنەما ئابوورىيەكانى هەرىمى كوردستان بۇ 10 سالى داھاتتو.